

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ
ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ**

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана», Вінницький національний аграрний університет*

В даній статті проаналізовано дефініції «внутрішньогосподарського контролю», які розкривалися у працях відомих науковців. Досліджено основні цілі організації системи внутрішньогосподарського контролю, а також об'єкти, суб'єкти та функції внутрішньогосподарського контролю.

Ключові слова: внутрішньогосподарський контроль, система внутрішньогосподарського контролю, організація, об'єкт, суб'єкт, функції.

Вступ. В сучасних умовах господарювання виникає нагальна потреба контролю за раціональним використанням матеріальних засобів, веденням моніторингу за правильністю організації бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності, своєчасності відображення дебіторської і кредиторської заборгованості.

Для успішного і злагодженого виконання цих завдань, а також збільшення обсягів виробництва продукції і зменшення її потенційної собівартості на будь-якому підприємстві необхідно проводити повсякденний внутрішньогосподарський контроль, як окремо взятих процесів, так і усієї діяльності.

Постановка проблеми. Внутрішньогосподарський контроль являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання майна суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереження грошових коштів і матеріальних цінностей. Останнім часом на підприємствах агропромислового комплексу активно створюються системи внутрішньогосподарського контролю, але форми та організаційні питання

проведення внутрішніх перевірок такими системами у достатньому обсязі не відпрацьовані. Питання організації і проведення внутрішньогосподарського контролю є актуальним на сьогодні в Україні, і ми вважаємо доцільним дослідити питання внутрішньогосподарського контролю в системі діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досить вагомими розробками у питаннях пов'язаних із внутрішньогосподарським контролем є роботи таких зарубіжних та вітчизняних авторів, як: М. Білухи, Ф. Бутинця, Я.А. Гончарука, Д. Кіланда, Ю.П. Майданевича, М. Мельника, Г. Мюллера, Л.В. Нападовської, Дж. Робертсона, В.С. Рудницького, М.Я. Штеймана, Г. Яровенка та інших. Разом з тим необхідно зазначити, що питання щодо організаційних аспектів системи внутрішньогосподарського контролю потребують детального науково-теоретичного і практичного обґрунтування.

Мета. Дослідження головних положень організації внутрішньогосподарського контролю для підвищення ефективності ведення прибуткової господарської діяльності підприємств в умовах трансформації економіки та законодавчо – правових перетворень.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкових відносин і реформування підприємств, які супроводжуються появою нових суб'єктів господарської діяльності різних форм власності - контроль зобов'язаний займати одну із ключових позицій на підприємстві. Підвищена зацікавленість даних суб'єктів у зростанні доходів посилює значення та роль внутрішньогосподарського контролю.

Поняття «контроль» має французькі корені і означає спостереження з метою перевірки. Контроль за своєю суттю є сукупною системою процесів, за допомогою сприяння якої проводиться спостереження за керованим об'єктом з метою виявлення відхилень від встановлених нормативів, а також вживання заходів із усунення негативних тенденцій і явищ.

Останнім часом з'являється досить велика кількість публікацій на тему внутрішньогосподарського та внутрішнього контролю, але не існує єдності в поглядах науковців стосовно цієї проблеми.

При дослідження трактування внутрішньогосподарського контролю, вченні пропонують різні його тлумачення (таблиця 1.).

Таблиця 1.

**Дефініції «внутрішньогосподарський контроль»
у працях науковців**

№ з.п.	Автор	Визначення
1	2	3
1.	Э.А. Аренс, Дж.К. Лоббек [1, с. 258].	Внутрихозяйственный контроль – система, создаваемая компанией из большого количества конкретных методик и процедур, разработанных для того, чтобы администрация была до известной степени уверена, что определяемые ею цели компании будут успешно достигнуты
2.	Білуха, М. Т. [3, с.18]	Внутрішньогосподарський контроль включає контрольні функції, які здійснюються власниками підприємств, комбінатів, організацій і установ, концернів, асоціацій відповідно до діючого законодавства
3.	Гончарук Я.А., Рудницький В.С. [6, с. 35.]	Внутрішньогосподарський контроль – це система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкту управління прийнятним управлінським рішенням, встановлення результатів управлінського впливу на керований об'єкт виявленням відхилень, допущених у процесі виконання цих рішень.
4.	Калюга Є. В. [7., с. 141].	Внутрішньогосподарський контроль являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання активів і зобов'язань підприємства, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей. Він є складовою частиною ринкового механізму, одним із прийомів перевірки виконання прийнятих рішень, найважливішою функцією управління економікою
5.	Линник В.Г., Коцупатрий М.М. [8, с. 31].	Внутрішньогосподарський контроль – це перш за все контроль з боку господарства за діяльністю своїх підрозділів. При цьому перевіряється вся господарська діяльність або її окремі сторони
6.	Нападовська Л.В. [10, с. 19]	Внутрішньогосподарський контроль - це процес, який забезпечує якісну розробку та ефективне досягнення цілей шляхом організації прийнятих управлінських рішень
7.	Усач Б.Ф. [13, с.19].	Внутрішньогосподарський контроль – контроль, що здійснюється власниками, бухгалтерськими, фінансовими та іншими функціональними службами підприємств
8.	Штейнман М.Я., Гайдуцкий П.І.	Внутрішньогосподарський контроль – один з найважливіших видів економічного контролю... Внутрішньогосподарський

	[14, с 5]	контроль у сільськогосподарських підприємствах - це систематична перевірка всіма посадовими особами і громадськими організаціями підприємства в межах їх компетентності виконання рішень партії й уряду, вказівок вищестоящих організацій, планових завдань і соціалістичних зобов'язань, використання виробничих ресурсів, збереження соціалістичної власності і дотримання законності з метою виявлення резервів підвищення ефективності суспільного виробництва і рішучого припинення розкрадань, зловживань і марнотратства.
--	-----------	--

Розроблено авторами

Здійснене дослідження надає можливість зробити висновок про те, що розглянуті поняття контролю використовуються авторами для позначення одних і тих самих явищ, хоча і мають різну назву. Такі трактування спричиненні у зв'язку з дослідженням різних виробничих циклів господарюючих суб'єктів та підкресленням різного управлінського впливу для досягнення поставлених цілей.

Внутрішньогосподарський контроль є складовою ринкового механізму і водночас однією із важливих функцій управління. Як зазначає Г. Булкот «Система внутрішньогосподарського контролю - це інструмент, що має сприяти підвищенню ефективності та досягненню поставлених цілей, запобіганню збитків та витрат при здійсненні діяльності підприємства [5]. При організації та впровадженні системи внутрішньогосподарського контролю адміністрації підприємства необхідно забезпечити дотримання ряду специфічних цілей, що є основою доцільності та ефективності його функціонування, без яких діяльність даної служби не буде відповідати своїй основній меті.

До основних цілей організації системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві відносять:

- здійснення впорядкованої та ефективної діяльності підприємства;
- дотримання політики керівництва кожним працівником підприємства;
- забезпечення контрольних функцій особами, які є членами даного підприємства і представляють його інтереси;

• своєчасність усунення відхилень та внесення коригувань з боку керівника;

• збереження майна підприємством;

• систематична перевірка виробничої і фінансово-господарської діяльності;

• збір, передача, обробка інформації про стан об'єкта;

• формування зворотного зв'язку між структурними підрозділами підприємства, об'єктом та органом управління [4, с.68; 9, с.468].

Щоб досягти вищезазначених цілей необхідно узгодити систему бухгалтерського обліку із системою внутрішньогосподарського контролю. Процес організації внутрішньогосподарського контролю передбачає цілеспрямоване створення, постійне впорядкування та вдосконалення системи контролю на підприємстві для її відповідності потребам і вимогам управління. Виходом системи внутрішньогосподарського контролю є результат контролю у вигляді формування інформації у відповідності з метою управління та потребами різних користувачів [12, с. 80].

Для ефективного функціонування системи внутрішньогосподарського контролю, як однієї із функцій управління, необхідно чітко розуміти сутність об'єктів та суб'єктів внутрішньогосподарського контролю, що сприятиме належному розподілу обов'язків щодо здійснення контролю, підвищенню якості та достовірності інформації, ефективності управління підприємством, як основи для прийняття управлінських рішень. Так, суб'єктами внутрішньогосподарського контролю є особи, групи осіб, відділи, служби тощо, які здійснюють контрольні дії по відношенню до об'єктів внутрішньогосподарського контролю відповідно до прав та обов'язків, передбачених посадовими інструкціями та положеннями [2]. Об'єктами внутрішньогосподарського контролю є працівники та ресурси підприємства, його господарські, трудові, адміністративні та інші відносини, а також виробничі та фінансові процеси, показники діяльності підприємства та його структурних підрозділів [11, с.15].

Дієвість внутрішньогосподарського контролю забезпечується гармонійною

єдністю функцій: 1). Управлінської - забезпечує зворотний інформаційний зв'язок з об'єктом управління; 2). Інформаційної – забезпечення керівників усіх рівнів достатньою інформацією, необхідної для оцінки стану об'єкта та планування, контролю і прийняття управлінських рішень; 3). Корируючо-регулюючої – реалізація контрольної функції, внутрішній контроль виступає засобом зворотного інформаційного зв'язку між рівнями управління та структурними підрозділами; 4). Прогностичної – формування вартісно-аналітичної бази для вибору альтернативних управлінських рішень та прогнозних показників бюджету [12, с.80].

Отже, функції внутрішньогосподарських контролерів містять в собі: завдання контрольного характеру; завдання економічної діагностики; вироблення фінансової стратегії; маркетингові дослідження; управлінське консультування; оптимізацію розрахунків з бюджетом при строгому дотриманні податкових і інших фінансових зобов'язань; підтвердження точності і вірогідності використання керівництвом інформації для прийняття рішень; недопущення збиткової діяльності; контроль за збереженням активів; оцінку якості інформації, яка видається управлінською інформаційною системою та ряд інших функцій [4, с.72].

Як показує досвід закордонних компаній, система внутрішньогосподарського контролю повинна: сформувати для кожного підрозділу підприємства набір параметрів, що перевіряють; розробити рекомендації, правила, норми та стандарти для виконання структурними підрозділами і підприємством в цілому цих параметрів; здійснювати оцінку якості інформації; управлінське консультування; надавати рекомендації з усунення негативних явищ; аналізувати контрольні системи, що забезпечують реалізацію облікової, фінансової політики підприємства, виконання планів, дотримання законодавчих актів; оцінювати ефективність виробничої діяльності; перевіряти якість прогнозів про продаж, фінансові результати.

Вивчаючи фінансову діяльність через внутрішньогосподарський контроль втілюють заходи із запобігання крадіжок продукції і матеріалів, псування

матеріально – технічного устаткування, збереження грошово–фінансових ресурсів. При цьому основна увага приділяється попередженню виникнення відхилень від законодавчих актів та оптимальних параметрів роботи підприємств.

Своєчасний, дієвий і оперативний внутрішньогосподарський контроль дає змогу не тільки вчасно з'ясувати недоліки в діяльності підприємств в цілому та їх підрозділів, але й виявити невикористані резерви для підвищення ефективності їх діяльності.

Висновки. Проведені дослідження дозволили дійти висновку, що система внутрішньогосподарського контролю чи її окремі елементи існують в кожному підприємстві більшою чи меншою мірою. Однак в деяких підприємствах вона функціонує ефективно, а в інших – не зовсім. На одних підприємствах до організації та підтримання системи контролю керівництво відноситься позитивно, на інших ця система діє стихійно, складається незалежно від волі і цілеспрямованих дій керівництва. Тим не менш, варто зазначити, що за допомогою системи внутрішньогосподарського контролю керівництво вирішує, що саме потрібно змінити в організації роботи підприємства та спрогнозувати його діяльність на перспективу.

Література:

1. Аренс Э.А. Аудит / Э.А. Аренс, Дж.К. Лоббек. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 560 с.
2. Бабіч І.І. Об'єкти та суб'єкти внутрішньогосподарського контролю [Електронний ресурс] / І.І. Бабіч, С.М. Зубчик // Економічний форум. - 2011. – 2. Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_2/64.pdf .
3. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту: Підручник. – К.: ПП «Влад і Влада», 1996 – 320 с.
4. Булкот Г.В. Місце внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством [Електронний ресурс] / Булкою Г.В. // Збірник

наукових праць черкаського державного технологічного університету – 2009. - №24, С. 68-73.. Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2009_24/articles/13_Bulkot.pdf.

5. Булкот Г.В. Методи оцінки внутрішньогосподарського контролю в діяльності учасників ринку цінних паперів [Електронний ресурс] / Г.В. Булкот // Аналітично-інформаційний журнал Схід. – 2009.- №8 (99). Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Skhid/2009_8/19.pdf.

6. Гончарук Я.А., Рудницький В.С. Аудит: Навч. Посібник / Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький – Львів: Світ, 2002. – 296с.

7. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: монографія / Є.В. Калюга. – К.: Ельга, 2002. – 355 с.

8. Линник В.Г., Коцупатрий М.М. Організація обліку і контролю на тваринницьких фермах. – К.: Урожай, 1991. – 232 с.

9. Михалевич С. Сутність внутрішньогосподарського контролю та його організація на швейних підприємствах // Економічний аналіз. 2010. – Випуск 6. – С.467-469.

10. Нападівська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці / Л.В. Нападівська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224 с.

11. Пантелеєв В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: [моногр.] / Пантелеєв В.П.; Державна академія статистики, обліку та аудиту. – К.: ДП "Інформ-аналіт. агентство", 2008. – 491 с.

12. Федоренко Н.І. Удосконалення організаційного забезпечення внутрішньогосподарського контролю в управлінні підприємством / Н.І. Федоренко // Управління розвитком. – 2012. - №7 (128). – С. 78 - 80.

13. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: підруч. / Б.Ф. Усач. – К.: Знання-Прес, 2001. – 253 с.

14. Штейнман М.Я. Внутрихозяйственный контроль на сельскохозяйственных предприятиях / М.Я. Штейнман, П.И. Гайдучкий. – М.: Агро-промиздат, 1990. – 143 с.